

RAAP-NOTITIE 5589

Plangebied Groenendaal 21 in Oosterland

Gemeente Schouwen-Duiveland

Archeologisch onderzoek: een archeologische begeleiding (protocol opgraven)

Archeologisch Adviesbureau

6000 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: Bouwbedrijf Boogert BV

Titel: Plangebied Groenendaal 21 in Oosterland, gemeente Schouwen-Duiveland; een archeologische begeleiding, protocol opgraven

Status: eindversie

Datum: 5 juli 2016

Auteur: *W.B. Verschoof-van der Vaart MA*

Projectcode: SDGR3

Bestandsnaam: NO5589_SDGR3

Projectleider: W.B. Verschoof-van der Vaart MA

Projectmedewerker: N. Warmerdam BA

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 63615

Bewaarplaats documentatie: RAAP West-Nederland

Autorisatie: drs. M.S. Jordanov

Bevoegd gezag: Gemeente Schouwen-Duiveland

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

telefoon: 0294-491 500

1382 LV Weesp

telefax: 0294-491 519

Postbus 5069

E-mail: raap@raap.nl

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2016

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Bouwbedrijf Boogert BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 15 oktober 2014 een archeologische begeleiding uitgevoerd in plangebied Groenendaal 21 te Oosterland in de gemeente Schouwen-Duiveland. Het onderzoek is nodig vanwege de sloop van een woning (met een omvang van ca. 400 m²) en de voorgenomen nieuwbouw op dezelfde locatie. De nieuwbouw heeft een omvang van circa 500 m². De graafwerkzaamheden ten behoeve van de nieuwe woning reiken tot circa 1,0 m -Mv. Realisatie van deze plannen vormt een bedreiging voor de eventueel aanwezige archeologische waarden.

Tijdens de archeologische begeleiding zijn negen grondsporen aangetroffen. Het betreft 2 funderingen, 1 (afval)kuil, 2 waterputten en 4 (water)kelders. Op basis van de aard en het aangetroffen vondstmateriaal kunnen deze sporen in de Nieuwe tijd worden gedateerd. De sporen zijn in het oostelijke deel van het plangebied aangetroffen op circa 40 cm -Mv (onderin of direct onder het ophogingspakket).

Met deze begeleiding is het onderzoek in het plangebied afgesloten. De resultaten wijzen er op dat vrijwel direct onder het maaiveld (0 tot 25 cm -Mv) een antropogeen ophoogpakket aanwezig is met daarin zowel vondsten als sporen. De conservering van zowel sporen als vondsten is over het algemeen goed. Het plangebied ligt in de historische kern van Oosterland (terrein van hoge archeologische waarde). De resultaten van het onderzoek onderschrijven het belang van behoud *in situ* van de archeologische resten binnen de historische kern.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Administratieve gegevens.....	5
1 Inleiding.....	7
1.1 Kader.....	7
1.2 Ligging van het plangebied.....	7
2 Voorgaand onderzoek.....	9
3 Doel van het onderzoek.....	11
4 Methoden.....	12
5 Resultaten.....	13
5.1 Fysisch-geografisch onderzoek.....	13
5.2 Archeologie.....	14
6 Onderzoeksvragen en aanbevelingen.....	18
6.1 Onderzoeksvragen.....	18
6.2 Aanbevelingen.....	20
Literatuur.....	21
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen.....	22

Administratieve gegevens

Onderzoeksvorm	Archeologische begeleiding (protocol opgraven)	
Projectnaam	Groenendaal 21 te Oosterland	
	Groenendaal 21 te Oosterland	
Locatie	Provincie	Zeeland
	Gemeente	Schouwen-Duiveland
	Plaats	Oosterland
	Adres Locatie	Groenendaal 21
	RD-coördinaten	Centrumcoördinaat onderzoeksgebied 61.311 / 407.625
	Kaartblad	43C
	Oppervlakte onderzoeksgebied	Plangebied: circa 500 m ² Onderzoeksgebied: circa 480 m ²
	Bestemmingsplan	NL.IMRO.1676.00094BpAwk-va01
Bekende waarden binnen onderzoeksgebied	AMK-status en -nummer	Terrein van hoge archeologische waarde, monumentnummer 13484
	ARCHIS-waarnemingen	-
	ARCHIS-vondstmeldingen	-
	Zeeuws Archeologisch Archief	-
Opdrachtgever	Bouwbedrijf Boogert BV De heer N. Baaij Manteling 8 4307 CJ Oosterland T 0111-641596 E info@bouwbedrijfboogert.nl	
	Gemeente Schouwen-Duiveland De heer J.M. Verduijn Postbus 5555 4300 JA Zierikzee T 0111-452263 E m.verduijn@schouwen-duiveland.nl	
Bevoegd gezag		
Uitvoerder	RAAP Archeologisch Adviesbureau De heer W.B. Verschoof-van der Vaart MA (Regio West-Nederland) Postbus 4025 2301 RA Leiden	

	T 071-5768118	
	E w.verschoof@raap.nl	
	<i>Uitvoeringsperiode</i>	november 2014
	<i>ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer</i>	63615

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van Bouwbedrijf Boogert BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 15 oktober 2014 een archeologische begeleiding uitgevoerd in plangebied Groenendaal 21 te Oosterland in de gemeente Schouwen-Duiveland (figuur 1).

Het onderzoek is nodig vanwege de sloop van een woning (met een omvang van circa 400 m²) en de voorgenomen nieuwbouw op dezelfde locatie. De nieuwbouw heeft een omvang van circa 500 m². De graafwerkzaamheden ten behoeve van de nieuwe woning reiken tot circa 1,0 m -Mv. Eerst zullen de funderingen van de bestaande woning worden gesloopt. Vervolgens wordt, ook in het onbebouwd deel, een bouwput aangelegd. De bebouwing zal op heipalen (schroefpalen) gefundeerd worden. Realisatie van deze plannen vormt een bedreiging voor de eventueel aanwezige archeologische waarden.

Voorafgaand aan de uitvoering van de archeologische begeleiding is, conform de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.sikb.nl>), een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (Ilson, 2014). Dit PvE diende als leidraad voor het onderzoek.

Het veldwerk is uitgevoerd op 15 oktober 2014. De uitwerking vond plaats tussen oktober 2014 en januari 2016. Onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal zullen te zijner tijd worden overgedragen aan het depot van de provincie Zeeland.

De archeologische begeleiding is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroeps-groep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.3), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

1.2 Ligging van het plangebied

Het onderzoeksgebied ligt in de bebouwde kom van Oosterland. Het plangebied ligt ten westen van de Groenendaal en ten zuiden van de Burgemeester van de Havestraat (figuur 1).

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
Romeinse tijd	Laat	450	
	Midden	270	
	Vroeg	70 na Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
		Midden	250
		Vroeg	500
	Bronstijd	Laat	800
		Midden	1100
		Vroeg	1800
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
		Midden	2850
		Vroeg	4200
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900/5300
		Midden	6450
		Vroeg	8640
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
		Jong B	12.500
		Jong A	16.000
Midden		35.000	
Oud		250.000	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2 Voorgaand onderzoek

Soort onderzoek	Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek
Uitvoerder	RAAP Archeologisch Adviesbureau
Uitvoeringsperiode	Augustus, 2014
Rapportage	Warning, S. , 2014. Plangebied Groenendaal 21 in Oosterland, gemeente Schouwen-Duiveland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkennende fase). <i>RAAP-notitie</i> 4897. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp
Vondsten/documentatie	De vondsten en documentatie van het uitgevoerde onderzoek bevinden zich in het archief van RAAP West te Leiden.

In augustus 2014 is een bureau- en booronderzoek uitgevoerd voor het plangebied (Warning, 2014). Het plangebied ligt in de polder Oosterland. Deze polder is in 1354 bedijkt (Kuipers, 1960). Het dorp Oosterland is direct na de bedijking gesticht. De kerktoren dateert uit de tweede helft van de 14e eeuw. Het plangebied ligt in de historische kern van Oosterland, een terrein van hoge archeologische waarde (ARCHIS-monumentnummer 13484). Ten zuiden van het dorp lag het landhuis Oosterland (ca. 300 m ten zuiden van het plangebied), eveneens een terrein van hoge archeologische waarde (ARCHIS-monumentnummer 11316). Het landhuis dateert van na 1629.

Tijdens het veldonderzoek is de bodemopbouw van het plangebied in kaart gebracht. Uit de resultaten blijkt dat in het gehele plangebied sprake is van een antropogeen ophogingspakket. Het antropogeen ophogingspakket is 30 tot 90 cm dik en wordt verwacht in het nu onbebouwde deel (ca. 100 m²) van het plangebied. In dit pakket kunnen archeologische resten vanaf circa 1354 tot heden verwacht worden. Verwacht wordt dat dit pakket onder de huidige bebouwing grotendeels verstoord is. De huidige bebouwing is een cultuurhistorisch waardevol gebouw (MIP objectnummer 2612). Het is een eenvoudig pand met een bijzondere gevelvorm en van volkskundige waarde. Het pand is in 1921 gebouwd en is mogelijk een verbouwing van een ouder pand. Aangaande dit oudere pand is weinig bekend. Op de kaart van Bleau uit 1664 is het plangebied onbebouwd (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/87/Schouwen_Duiveland_1664_Blaeu_HR.jpg). Op de kaart van Hattinga uit 1750 is wel sprake van bebouwing in het plangebied (Warning, 2014). Dit betekent dat onder het huidige gebouw oudere funderingsresten uit de periode eind 17e - begin 18e eeuw aanwezig kunnen zijn.

Op basis van een projectie van de grens van het plangebied op het kadastrale minuutplan worden funderingen met name in de noordelijke helft van het plangebied verwacht (figuur 2). In het zuidelijke deel van het plangebied kunnen mogelijk erfsporen zoals beer- en waterputten, afvalkuilen en dergelijke worden verwacht.

De hoge archeologische verwachting voor de aanwezigheid van vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd kan daarom gehandhaafd blijven.

Uit de resultaten van het veldonderzoek blijkt verder dat het plangebied op een voormalige kreekgeul ligt. Zoals verwacht werd op basis van het bureauonderzoek heeft de kreekgeul het onderliggende Hollandveen en mogelijk ook de oudere mariene afzettingen geërodeerd. Binnen 4,0 m -Mv zijn geen andere natuurlijke afzettingen aangetroffen dan kreekafzettingen. In het plangebied worden dan ook geen vindplaatsen uit de periode tot de Middeleeuwen verwacht. Voor de Middeleeuwen tot circa 1354 gold op basis van het bureauonderzoek een lage archeologische verwachting. Deze verwachting kan gehandhaafd blijven. In de top van de kreekgeulafzettingen is geen archeologische laag of een ontkalkt traject aangetroffen en er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats.

Op grond hiervan is besloten de sloopwerkzaamheden van de bestaande funderingen en de aanleg van de bouwput archeologisch te begeleiden. Doel van het onderzoek is het vaststellen of er funderingen van een voorganger van het pand of andere archeologische waarden aanwezig zijn. Indien op basis van de archeologische begeleiding blijkt dat er inderdaad sprake is van oude funderingen en/of archeologische sporen, dan zijn deze bij voorbaat behoudenswaardig omdat ze deel uitmaken van de historische kern van Oosterland, een terrein van hoge archeologische waarde (ARCHIS-monumentnummer 13484). Daarom is gekozen voor protocol opgraven: in dat geval zullen deze resten moeten worden opgegraven en volledig gedocumenteerd worden.

3 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is het vaststellen of er sprake is van oude funderingen of andere archeologische resten in het plangebied. Indien funderingen en/of sporen worden aangetroffen treedt het protocol opgraven in werking. Doel van een eventuele opgraving is het zo volledig mogelijk documenteren en bergen van de bedreigde archeologische resten (behoud *ex situ*). Het onderzoek komt voort uit de eisen die de bevoegde overheid stelt aan de aanvraag voor een omgevingsvergunning. In het Programma van Eisen zijn hiervoor specifieke onderzoeksvragen geformuleerd die door middel van archeologische begeleiding beantwoord dienen te worden:

- Wat is de omvang en diepte van de bodemverstoring die gepaard is gegaan met de aanleg van de funderingen van de bestaande bebouwing?
- Hoe is de bodemopbouw (laagopvolging en bodemhorizonten)?
- Zijn archeologische grondsporen aanwezig? Zo ja, wat is hun aard, datering, diepteligging, kwaliteit (gaafheid en conservering) en ruimtelijke verspreiding?
- Zijn er aanwijzingen voor een archeologische vindplaats? Zo ja, betreft het inderdaad funderingen van een voorganger van het bestaande pand? Is het mogelijk om aan de hand van de funderingsresten een uitspraak te doen over de omvang en inrichting van het pand?
- Zijn er andere sporen aangetroffen die in verband kunnen worden gebracht met een voorganger van het pand zoals water- of beerputten, gootjes, puinlagen en dergelijke?
- Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig? Wat is de vondstdichtheid/ruimtelijke verspreiding? Hoe is de conserveringstoestand? Wat is de typologische datering?
- Is sprake van een behoudenswaardige vindplaats?
- Is aanvullend archeologisch onderzoek nodig in verband met ingrepen t.b.v. de nieuwbouw?
- Wat kan op basis van de resultaten van de archeologische begeleiding worden gezegd over de archeologische verwachting in de bredere omgeving?

4 Methoden

Afmeting opgravingsputten

Conform het PvE was bij aanvang van het veldwerk de bestaande bebouwing tot op het maaiveld gesloopt. De sloop van de funderingen en de aanleg van de bouwput zijn archeologisch begeleid (figuur 3). Put 1 had een lengte van 24 m en een breedte van 20 m (480 m²).

Opgravingsvlakken en profielen

In de put zijn twee opgravingsvlakken aangelegd (figuren 4 en 5). Vlak 0 ligt op het maaiveld zodat alle zichtbare funderingen in kaart kunnen worden gebracht. Vlak 1 ligt op circa 1 m -Mv. Voor de profielwanden zijn de volgende vlaknummers gereserveerd: 101 (noordprofiel), 102 (oostprofiel), 103 (zuidprofiel) en 104 (westprofiel). De bodemlagen zijn in een reeks genummerd. De sporen zijn doorlopend genummerd. Spoornummer 998 is toegekend aan funderingen die tegen de oudere funderingen (spoornummer 1) waren geplaatst en/of funderingen van recente aard. Spoornummer 999 is toegekend aan (recente) verstoringen. Van de opgravingsput zijn twee kolommen van het oostprofiel gefotografeerd en gedocumenteerd. Alle vlakken zijn digitaal ingemeten en getekend (RTK-GPS).

Afwerking en behandeling van sporen en vondsten

Tijdens de archeologische begeleiding zijn verschillende grondsporen aangetroffen. Deze zijn gefotografeerd, digitaal ingemeten (RTK-GPS) en beschreven. Vondsten zijn verzameld per vak en per spoor/laag.

Bemonstering

Er is geen aanleiding gezien om van sporen en lagen monsters te nemen voor (macrobotanisch) onderzoek.

Afwijkingen en aanpassingen van de onderzoeksstrategie

Tijdens het veldonderzoek is op een aantal punten afgeweken van het PvE:

- Tijdens de archeologische begeleiding zijn twee waterputten (spoornummers 4 & 5) aangetroffen. De bovenkant van beide waterputten lag op de verstoringdiepte. De diepte van beide putten betrof meer dan 1 m. Derhalve is besloten om deze putten niet te couperen maar onder de nieuwe funderingen te behouden.
- Tijdens de archeologische begeleiding zijn twee waterkelders (spoornummers 7 & 9) aangetroffen. Bij de aanleg van vlak 1 kwam uit beide kelders een sterke olie of terpentijnachtige lucht. Derhalve is besloten deze sporen niet verder te onderzoeken.

5 Resultaten

5.1 Fysisch-geografisch onderzoek

5.1.1 Geologie en geomorfologie

Geologisch gezien bestaat het plangebied uit jonge mariene afzettingen (Formatie van Naaldwijk, laagpakket van Walcheren) op Hollandveen op oudere mariene afzettingen (Formatie van Naaldwijk, laagpakket van Wormer). Op basis van het voorgaande onderzoek (Warning, 2014) blijkt dat in het plangebied een laag bouwvoor of bouwzand met een dikte van maximaal 40 cm aanwezig is. Onder de bouwvoor, het bouwzand of direct vanaf het maaiveld is een donkergrijs tot bruingrijs, matig siltig, zwak humeus zand aangetroffen. Het zand is kalkrijk en bevat fragmenten rode baksteen, gele baksteen, mortel, git en schelp. Dit pakket is geïnterpreteerd als antropogeen ophogingspakket.

Het antropogeen ophogingspakket rust op licht(geel)grijs, zwak tot matig siltig zand. In het zand zijn kleilagen en naar beneden toe detrituslagen waargenomen. Het zand is kalkrijk en bevat mariene schelpfragmenten. Dit zand is als kreekgeulafzettingen geïnterpreteerd. De top van de kreekgeulafzettingen is tussen 0,4 en 0,9 m -Mv (0,2 en 0,77 m -NAP) aangetroffen. Het maaiveld ligt op ongeveer 0,2 m -NAP. De kreekgeul heeft het onderliggende Hollandveen en mogelijk ook de oudere mariene afzettingen (Formatie van Naaldwijk, laagpakket van Wormer) deels geërodeerd. In de top van de kreekgeulafzettingen is geen archeologische laag of een ontkalkt traject aangetroffen.

5.1.2 Bodemopbouw

Tijdens de archeologische begeleiding is aan de oostzijde (vlak 102) van de bouwput één profielopname gemaakt (figuur 6). Vanaf het maaiveld bestaat de ondergrond van het plangebied uit (recent) bouwzand (spoornummer 999) bestaande uit lichtgeelgrijs, matig grof zand. In het bouwzand zijn brokken van de onderliggende antropogeen ophogingspakket aanwezig. Mogelijk zijn deze brokken het gevolg van het graven ten behoeve van kabels en leidingen, waarvan een voorbeeld te zien is op figuur 6. Op circa 25 cm -Mv gaat het bouwzand abrupt over in een donkerbruingrijze, sterk zandige klei met fragmenten houtskool en puin (spoornummer 1000). Deze laag is geïnterpreteerd als antropogeen ophogingspakket. Uit deze laag zijn enkele vondsten verzameld (zie hieronder). Deze laag is voornamelijk in het zuidelijke deel van het plangebied waargenomen. In het noordelijke deel, ter hoogte van de voormalige bebouwing, komt deze laag maar sporadisch voor.

Op circa 40 cm -Mv gaat het ophogingspakket abrupt over in lichtbruingrijs, kleilig, zeer fijn zand met ijzervlekken. In deze laag zijn geen vondsten aangetroffen. Deze laag is geïnterpreteerd als kreekgeulafzettingen (Formatie van Naaldwijk, laagpakket van Walcheren).

De andere profielopname laat een overeenkomend beeld zien. De bovenstaande bodemopbouw komt goed overeen met de bodemopbouw zoals beschreven in het voorgaande onderzoek (Warning, 2014).

5.2 Archeologie

5.2.1 Grondsporen

Tijdens de archeologische begeleiding zijn in totaal negen sporen aangetroffen (figuren 4 en 5). De sporen zijn voornamelijk in het oostelijke deel van het plangebied aangetroffen (vak 1 en 2). De kwaliteit van de sporen is over het algemeen goed. In het volgende zullen de sporen afzonderlijk worden besproken:

Spoor 1 is direct onder de voormalige funderingen aangetroffen (op vlak 0). Het betreft een fundering bestaande uit vier lagen baksteen waarop nog drie lagen van het opgaande muurwerk bewaard zijn gebleven. De fundering is getrapt aangelegd (twee versnijdingen) en bestaat voornamelijk uit rode bakstenen terwijl het opgaand muurwerk een mix betreft van rode en gele bakstenen (17 x 8 x 4 cm) gemetseld met kalkmortel (figuur 7: A). Spoor 1 ligt direct op het antropogeen ophogingspakket (spoornummer 1000). Gezien het gebruik van verschillende bakstenen is het waarschijnlijk dat het bouw materiaal hergebruikt is. Waarschijnlijk zijn oudere funderingen gesloopt om de bakstenen her te gebruiken voor de aanleg van deze spoor 1. Ter hoogte van de funderingen, in het bouwzand (spoornummer 999), is bij spoor 1 een munt (vondstnummer 1), aardewerk en pijpjarde (vondstnummer 2) aangetroffen.

Spoor 2 betreft een uitbraaksleuf met een lengte van circa 4 m en een breedte van circa 30 cm. Het spoor is gevuld met lichtgrijsgeel, kleiig zand met veel fragmenten middelgrof puin (geel en rood baksteen). Het puin in dit spoor komt goed overeen met het baksteen waarvan spoor 1 is opgebouwd.

Spoor 3 betreft een kuil met een onregelmatige vorm, met een lengte van 1,5 m en een breedte van 50 tot 60 cm. De vulling van het spoor bestaat uit donkergrijsbruin, kleiig zand met complete mariene schelpen, houtskool en kleine fragmenten bouwpuin (rood baksteen). De vulling komt vrijwel overeen met de antropogeen ophogingslaag (spoornummer 1000). Dit spoor is gecoupeerd. Het spoor is komvormig en heeft een diepte van circa 16 cm. Uit het spoor zijn enkele vondsten verzameld waaronder aardewerk, onverbrand bot en een metalen voorwerp (vondstnummers 5 en 6).

Sporen 4 en 5 betreffen twee kleine waterputten met een diameter van circa 70 cm (figuur 7: B). Beide waterputten zijn gemaakt van harde, rode baksteen (? x 10 x 5 cm) en zijn gevuld met donkergrijs, matig fijn, kleiig zand met kleine fragmenten bouwpuin (rood baksteen). Beide waterputten hebben een diepte van meer dan 1 m -Mv. Derhalve is besloten om deze *in situ* te behouden en niet te couperen.

Sporen 6 en 8 betreffen twee rechthoekige kelders. Spoor 6 is gemaakt van geelbruine baksteen (15/15,5 x 8 x 4 cm) en heeft een lengte van 1,8 m, een breedte van 1,3 m en een diepte van 50 cm. De kelder was gevuld met donkergrijs, zeer fijn, kleiig zand met kleine fragmenten bouwpuin en veel houtskool en kachelslik. Derhalve kan dit spoor mogelijk worden geïnterpreteerd als een

kolenkelder. Spoor 8 is gemaakt van roodbruine baksteen (18 x 9 x 4,5 cm) en heeft een lengte van 3,5 m, een breedte van 1,4 m en een diepte van 25 cm (figuur 7: D). Spoor 8 is opgevuld met lichtgeelgrijs, matig grof, zwak siltig zand (bouwzand, spoornummer 999).

Sporen 7 en 9 betreffen beide gewelfde waterkelders. Spoor 7 heeft een lengte van 1,9 m en een breedte van circa 90 cm (figuur 7: C). Deze kelder heeft een diepte van ten minste 1 m. Spoor 9 heeft een lengte van 2,35 m en een breedte van 1,3 m. Bij de aanleg van vlak 1 kwam een sterke, olie of terpentijnachtige geur uit beide sporen. Derhalve is spoor 7 afgedekt en niet verder onderzocht. Spoor 9 lag direct naast het voetpad (buiten het plangebied). Deze is machinaal verwijderd en eveneens niet verder onderzocht. Het ontstane gat is opgevuld met bouwzand.

In het vlak (1) is een aantal grote verstoringen te onderscheiden opgevuld met bouwzand (S999). In het zuidelijke deel van het plangebied is over de gehele breedte een baan waargenomen. Uit navraag bij de uitvoerder bleek dat dit een proefsleuf was welke eerder is gegraven om de mogelijk aanwezige funderingen op te zoeken. De L-vormige verstoring in vak 2 en 3 is het gevolg van het uitbreken van funderingen en een leiding. Verder zijn er verspreid nog enkele kleine verstoringen waargenomen (in vak 1 en op de grens van vak 2 en 4). Dit betreffen kuilen met recent afval en bouwpuin.

5.2.2 Vondsten

Tijdens de archeologische begeleiding zijn verspreid over het plangebied verschillende vondsten gedaan. De kwaliteit van de vondsten is over het algemeen goed. In het volgende zullen eerst de aanlegvondsten (die per vlak en vak zijn verzameld) worden besproken. Vervolgens zullen de puntvondsten en de vondsten uit sporen worden behandeld.

Aanlegvondsten

Tijdens de aanleg van de bouwput zijn vondsten verzameld per vlak en per vak. De vondsten uit vlak 0 komen allen uit het bouwzand (spoornummer 999) en liggen mogelijk niet hun originele context. De vondsten uit vlak 1 komen allen uit het ophogingspakket (spoornummer 1000). De aanlegvondsten bestaan grotendeels uit aardewerk (keramiek, kleipijp en wandtegel). Daarnaast is ook één fragment onverbrand bot verzameld.

	Vond stnr.	Type	Aantal	Datering	Opmerking
Vlak 0, Vak 2	2	aardewerk	3	NTB-NTC	1 fragment Jydepot, past aan fragment V7; 2 fragmenten kleipijp
Vlak 0, Vak 4	12	aardewerk	5	NTB-NTC	3 fragmenten wandtegel
Vlak 1, Vak 1	7 / 14	aardewerk / onverbrand bot	9 / 1	NTB-NTC	2 fragmenten Faience; 1 fragment Jydepot past aan fragment V2

	Vond stnr.	Type	Aan- tal	Datering	Opmerking
Vlak 1, Vak 2	3	aardewerk	8	NTB (na 1740)	4 fragmenten wandtegel; 2 fragmenten kleipijp
Vlak 1, Vak 3	11	aardewerk	5	NTA-NTC	1 fragment wandtegel; 1 fragment kleipijp

Tabel 2. Aanleg vondsten per vlak en vak.

Aardwerk

Het aardewerk betreft voornamelijk roodbakend, geglazuurd aardewerk. Daarnaast zijn twee fragmenten Jydepot en twee fragmenten Faience verzameld. Opvallend genoeg passen de twee fragmenten Jydepot aan elkaar, terwijl deze uit verschillende vlakken (en dus sporen) en vakken komen. Dit wijst mogelijk erop dat de vondsten uit het bouwzand (spoornummer 999) niet in context liggen.

Naast keramiek zijn ook in totaal 5 fragmenten kleipijp aangetroffen. Het betreft drie fragmenten van een steel en twee pijpenkoppen. Van de pijpenkoppen heeft één kop merktekens: een hielmerk ("WT" gekroond) en een bijmerk (een schild met zes punten of sterren, waarschijnlijk het wapen van Gouda) en een vormmerk (een cirkel). Vanaf 1739-1740 mogen alleen Goudse pijpmakers op de zijkant van de hiel het Goudse stadswapen (een schild met zes sterren) zetten. In grotere pijpmakerijen werkten meestal meerdere mensen aan de productie van eenzelfde pijpmodel. Om controle te houden over werk worden vanaf het eind van de 17e eeuw vormmerken toegevoegd aan de zijkant van de hiel. Dit betreft vaak een combinatie van één of meerdere cirkels of stippen (Duco, 1987). In de lijst van merken van pijpenmakers uit Gouda (Duco, 2003) komt het hielmerk "WT" gekroond voor. Uitgaande van een datering na 1740 (op basis van het voorkomen van een bijmerk) kan de kleipijp gedateerd worden tussen 1803 en 1919.

In totaal zijn acht fragmenten delftsblauwe wandtegel verzameld. Het betreft drie fragmenten van wandtegels met een landschap decor, twee fragmenten met een ruiter decor, één fragment met een ornament decor en twee hoekfragmenten met ondefinieerbaar decor.

Onverbrand bot

Tijdens het aanleggen van de bouwput is één fragment onverbrand bot aangetroffen (vondstnummer 14). Het betreft dierlijk bot met daarop snijsporen.

Vondsten uit sporen

Uit spoor 3 zijn twee fragmenten aardewerk, één fragment onverbrand bot (vondstnummer 6) en één fragment metaal (ondefinieerbaar) geborgen. Het aardewerk betreft roodbakend, geglazuurd aardewerk (NTA-NTC). Het bot is dierlijk en betreft een fragment van een femur.

Puntvondsten

Verspreid over de bouwput zijn enkele losse vondsten gedaan. Het betreft zowel metaaldetectievondsten als aanlegvondsten. Hieronder zullen de vondsten per vlak worden besproken:

Vlak 0

Bij het documenten van de funderingen op vlak 0 is in vak 2 één munt tussen de funderingen aangetroffen (vondstnummer 1). Op de keerzijde is een gekroond wapenschild met daarop drie Franse lelies te onderscheiden. Ook heeft deze zijde een buitenring met de tekst:

“.P.DE.CONTI.S.DE.CH.RENAV.”. Het betreft een Liard uit 1613 van Francois van Bourbon, de prins van Conti (1558-1614). Conti betrof een Frans markiesdom.

In vak 4 is één loden musketkogel aangetroffen met een diameter van 19-20 mm. Op basis van deze diameter betreft het waarschijnlijk een kogel voor een musket of haakbus (Doesburg & Müller, 2011).

Ten slotte is in vak 4 een porseleinen knoop aangetroffen (V13).

Vlak 1

Bij het verdiepen van het vlak zijn enkel in vak 3 puntvondsten (8, 9, 10) aangetroffen. Vondstnummer 8 is een klein, beschadigd muntje (diameter circa 25 mm). Op de voorzijde zijn de letters -SIA leesbaar. Op de keerzijde staat een wapenschild met twee gaande leeuwen boven elkaar. Het wapen heeft enige versieringen aan de zijkant. Waarschijnlijk betreft dit een Friese Duit uit de periode 1702-1724 (<http://www.duiten.nl/friesland.html>).

Vondstnummer 9 betreft een porseleinen knoop. Vondstnummer 10 is een cirkelvormige, metalen schuifgesp. De gesp is versierd met 25 ronde steentjes, waarvan 24 ontbreken. De steentjes betreffen mogelijk strass (imitatiediamant) of glas.

5.2.3 De vindplaats

Interpretatie

De aangetroffen sporen en vondsten kunnen waarschijnlijk worden toegeschreven aan een erf uit de Nieuwe tijd zoals zichtbaar op de Kadastrale Minuut (1811-1832; figuur 2). Het is onduidelijk in hoeverre de aangetroffen funderingen (spoor 1 & 2) kunnen worden toegeschreven aan de voorganger van de huidige bebouwing. Het feit dat de aangetroffen funderingen zijn opgebouwd uit verschillende soorten baksteen doet vermoeden dat oudere bebouwing (die niet op dit perceel hoeft te hebben bestaan) is gesloopt en de baksteen is hergebruikt. De overige sporen kunnen waarschijnlijk wel worden toegeschreven aan het erf behorende bij een voorganger van de huidige bebouwing. Op basis van de aard en het formaat van het baksteen en de gebruikte specie (kalkmortel) gaat het niet om recente structuren. Derhalve kunnen de aangetroffen sporen worden toegewezen aan een voorganger van de huidige bebouwing uit de 19e of mogelijk 18e eeuw. Een vergelijking tussen de aangetroffen sporen en de Kadastrale Minuut (figuur 8) laat zien dat de aangetroffen (water)kelders (spoor 7, 8 en 9) binnen de zone vallen die in de OAT (Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel) wordt aangegeven als “huis en erf” (het noordelijke deel van het plangebied). Mogelijk kunnen deze kelders aan de bebouwing zichtbaar op de Kadastrale Minuut worden toegewezen. Enkel spoor 6 ligt buiten de zone met “huis en erf”. Dit deel van het plangebied staat aangegeven als “tuin”.

6 Onderzoeksvragen en aanbevelingen

6.1 Onderzoeksvragen

- *Wat is de omvang en diepte van de bodemverstoring die gepaard is gegaan met de aanleg van de funderingen van de bestaande bebouwing?*

De bodemverstoringen als gevolg van de bestaande bebouwing is beperkt. Qua omvang betreft de verstoring circa 320 m² (het noordelijke deel van het plangebied) zoals zichtbaar is op figuur 4. Ter hoogte van deze verstoring is slechts sporadisch het antropogene ophogingspakket waargenomen, waarschijnlijk is dit volledig verstoord. Aan de zuidzijde van het plangebied is de verstoring echter niet diep (ca. 25 cm) en is het ophogingspakket aanwezig. In het bouwzand zijn echter wel brokken ophogingspakket aangetroffen, wat wijst op verstoring van deze laag. Op een aantal plekken in het plangebied zijn diepere verstoringen waargenomen (figuur 5).

- *Hoe is de bodemopbouw (laagopeenvolging en bodemhorizonten)?*

Tijdens de archeologische begeleiding is de bodemopbouw tot circa 1 m -Mv (de verstoringsdiepte) gedocumenteerd. Vanaf het maaiveld bestaat de ondergrond van het plangebied uit (recent) bouwzand (spoornummer 999) bestaande uit lichtgeelgrijs, matig grof zand. In het bouwzand zijn brokken van het onderliggende antropogene ophogingspakket aanwezig. Op circa 25 cm -Mv gaat het bouwzand abrupt over in een donkerbruingrijze, sterk zandige klei met fragmenten houtskool en puin (spoornummer 1000). Deze laag is geïnterpreteerd als antropogeen ophogingspakket. Op circa 40 cm -Mv gaat het ophogingspakket abrupt over in lichtbruingrijs, kleilig, zeer fijn zand met ijzervlekken. In deze laag zijn geen vondsten aangetroffen. Deze laag is geïnterpreteerd als kreekgeulafzettingen (Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Walcheren). De gedocumenteerde bodemopbouw komt goed overeen met de bodemopbouw zoals beschreven in het voorgaande onderzoek (Warning, 2014).

- *Zijn archeologische grondsporen aanwezig? Zo ja, wat is hun aard, datering, diepteligging, kwaliteit (gaafheid en conservering) en ruimtelijke verspreiding?*

Tijdens de archeologische begeleiding zijn negen grondsporen aangetroffen. Het betreft 2 funderingen, 1 (afval)kuil, 2 waterputten en 4 (water)kelders. Op basis van de aard en het aangetroffen vondstmateriaal worden deze sporen in de Nieuwe tijd gedateerd. De sporen zijn in het oostelijke deel van het plangebied aangetroffen op circa 40 cm -Mv (onderin of direct onder het ophogingspakket). De kwaliteit van de sporen is over het algemeen goed.

- *Zijn er aanwijzingen voor een archeologische vindplaats? Zo ja, betreft het inderdaad funderingen van een voorganger van het bestaande pand? Is het mogelijk om aan de hand van de funderingsresten een uitspraak te doen over de omvang en inrichting van het pand?*

In het plangebied is een archeologische vindplaats aangetroffen. Tijdens de begeleiding zijn enkele funderingen aangetroffen (spoornummers 1 en 2; figuren 4 en 5). Spoornummer 1 was

opgenomen in de huidige bebouwing, dat wil zeggen dat het hergebruikt was als fundering voor het pand uit 1921. Het oude pand zou een omvang hebben gehad van circa 35 x 10 m. Er kunnen geen uitspraken gedaan worden over de inrichting van het pand. Er zijn namelijk geen oude funderingen van tussenmuren aangetroffen.

- *Zijn er andere sporen aangetroffen die in verband kunnen worden gebracht met een voorganger van het pand zoals water- of beerputten, gootjes, puinlagen en dergelijke?*

Tijdens de begeleiding zijn verschillende sporen aangetroffen die mogelijk in verband kunnen worden gebracht met een voorganger van het huidige pand. Het betreft 1 (afval)kuil, 2 waterputten en 4 (water)kelders. Op basis van de aard en het formaat van het baksteen en de gebruikte specie (kalkmortel) gaat het niet om recente structuren. Derhalve kunnen de aangetroffen sporen worden toegewezen aan een voorganger van de huidige bebouwing uit de 19e of mogelijk 18e eeuw. Een vergelijking tussen de aangetroffen sporen en de Kadastrale Minuut (figuur 8) laat zien dat de aangetroffen (water)kelders (spoor 7, 8 en 9) binnen de zone vallen die in de OAT (Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel) wordt aangegeven als “huis en erf” (het noordelijke deel van het plangebied). Mogelijk kunnen deze kelders aan de bebouwing zichtbaar op de Kadastrale Minuut worden toegewezen. Enkel spoor 6 ligt buiten de zone met “huis en erf”. Dit deel van het plangebied staat aangegeven als “tuin”.

- *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig? Wat is de vondstdichtheid/ruimtelijke verspreiding? Hoe is de conserveringstoestand? Wat is de typologische datering?*

Tijdens de archeologische begeleiding is aardewerk (keramiek, kleiijp en wandtegel), onverbrand bot en metaal aangetroffen. In principe zijn de vondsten verspreid over het plangebied aangetroffen, er lijkt een lichte concentratie te zijn aan de oostzijde van het plangebied (rond de aangetroffen sporen).

- *Is sprake van een behoudenswaardige vindplaats?*

Ja. Tijdens de archeologische begeleiding zijn resten aangetroffen die waarschijnlijk gerelateerd kunnen worden aan de voorganger van de huidige bebouwing.

- *Is aanvullend archeologisch onderzoek nodig in verband met ingrepen t.b.v. de nieuwbouw?*

Nee. Met de archeologische begeleiding is het onderzoek in het plangebied afgerond. De aanwezige archeologische resten zijn voldoende onderzocht en gedocumenteerd.

- *Wat kan op basis van de resultaten van de archeologische begeleiding worden gezegd over de archeologische verwachting in de bredere omgeving?*

Op basis van de resultaten van onderhavig onderzoek kan worden geconcludeerd dat op geringe diepte, goed geconserveerde sporen uit de Nieuwe tijd aanwezig kunnen zijn. De resultaten van het onderzoek onderschrijven het belang van behoud *in situ* van de archeologische resten binnen de historische kern.

6.2 Aanbevelingen

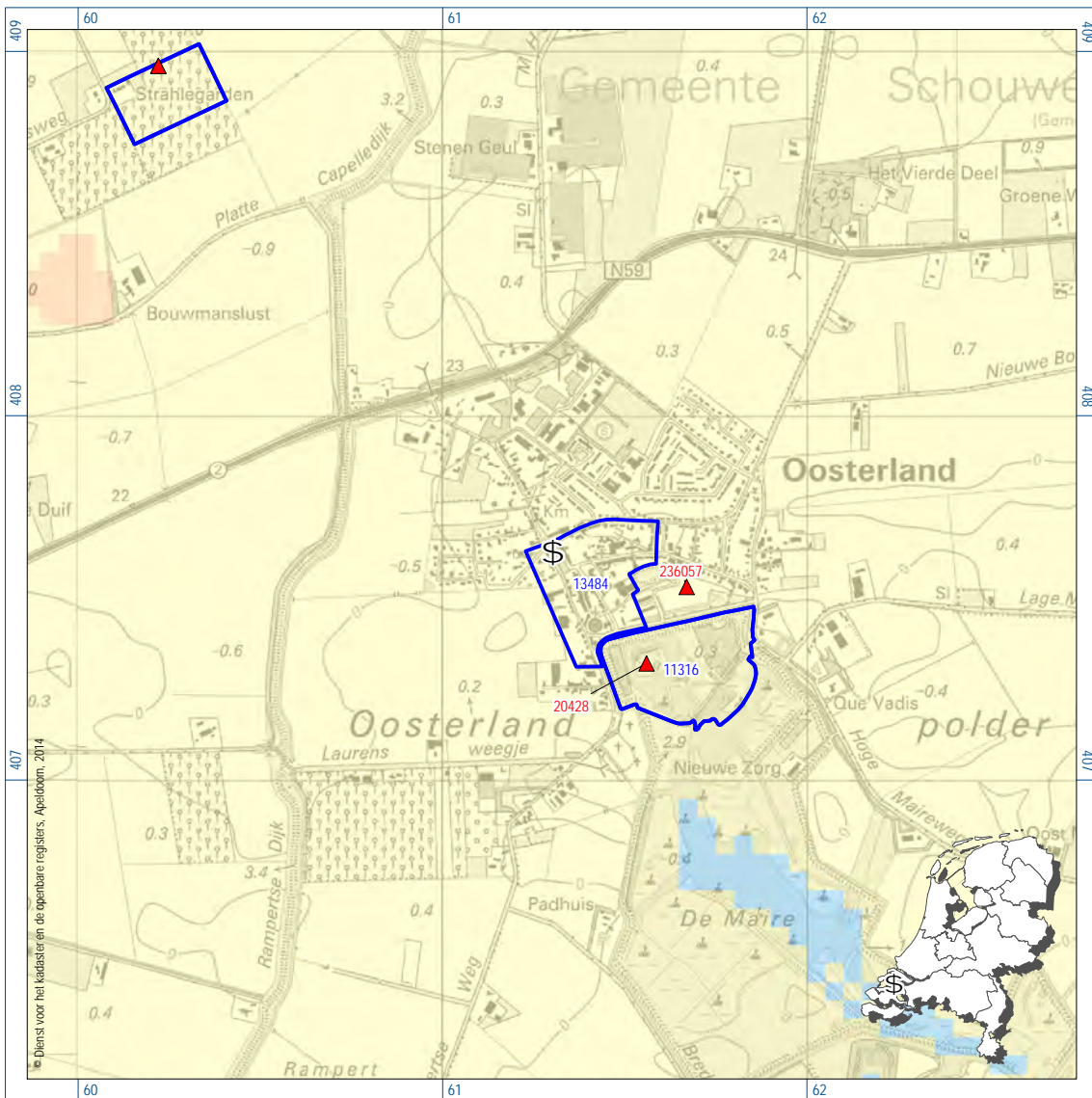
Met deze begeleiding is het onderzoek in het plangebied afgesloten. De resultaten wijzen er op dat vrijwel direct onder het maaiveld (0 tot 25 cm -Mv) een antropogeen ophoogpakket aanwezig is met daarin zowel vondsten als sporen. De conservering van zowel sporen als vondsten is over het algemeen goed. Het plangebied ligt in de historische kern van Oosterland (terrein van hoge archeologische waarde). De resultaten van het onderzoek onderschrijven het belang van behoud *in situ* van de archeologische resten binnen de historische kern.

Literatuur

- Doesburg, J. van, A. Müller**, 2011. Zoeken naar een speld in een hooiberg? : gecombineerd geofysisch en archeologisch onderzoek naar de Staats-Spaanse linie rond Gennepe (2008). *Rapportage Archeologische Monumentenzorg* 188 (RAM 188). Rijksdienst voor het Erfgoed, Amersfoort.
- Duco, D.H.**, 1987. *De Nederlandse klei pijp: handboek voor dateren en determineren*. Stichting Pijpenkabinet, Leiden.
- Duco, D.H.**, 2003. *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*. Pijpenkabinet, Amsterdam.
- Kuipers, S.F.**, 1960. Een bijdrage tot de kennis van de bodem van Schouwen-Duiveland en Tholen naar de toestand vóór 1953. *De bodemkartering van Nederland deel XIX*. Wageningen.
- Iison, P.J.**, 2014. Programma van Eisen Archeologische begeleiding Plangebied Groenendaal 21 in Oosterland gemeente Schouwen-Duiveland. *RAAP-programma van eisen* 1389. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Warning, S.**, 2014. Plangebied Groenendaal 21 in Oosterland, gemeente Schouwen-Duiveland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkennende fase). *RAAP-notitie* 4897. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** Ligging van het plangebied (ster) met ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terreinen (blauw) op de IKAW; inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Projectie van het plangebied (rode lijn) op de Kadastrale Minuut uit de periode 1811-1832 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).
- Figuur 3.** Impressie van het veldwerk.
- Figuur 4.** Resultaten van de archeologische begeleiding, vlak 0.
- Figuur 5.** Resultaten van de archeologische begeleiding, vlak 1.
- Figuur 6.** Het oostprofiel (vlak 102).
- Figuur 7.** Een selectie van de sporen aangetroffen tijdens de archeologische begeleiding: A. Spoor 1; B. Spoor 5; C. Spoor 7; D. Spoor 8.
- Figuur 8.** De resultaten van de archeologische begeleiding op de elementen van de Kadastrale Minuut met "huis en erf" (grijs) en "tuin" (groen) (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Aanleg vondsten per vlak en vak.

Figuur 1. Ligging van het plangebied (ster) met ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terreinen (blauw) op de IKAW; inzet: ligging in Nederland (ster).

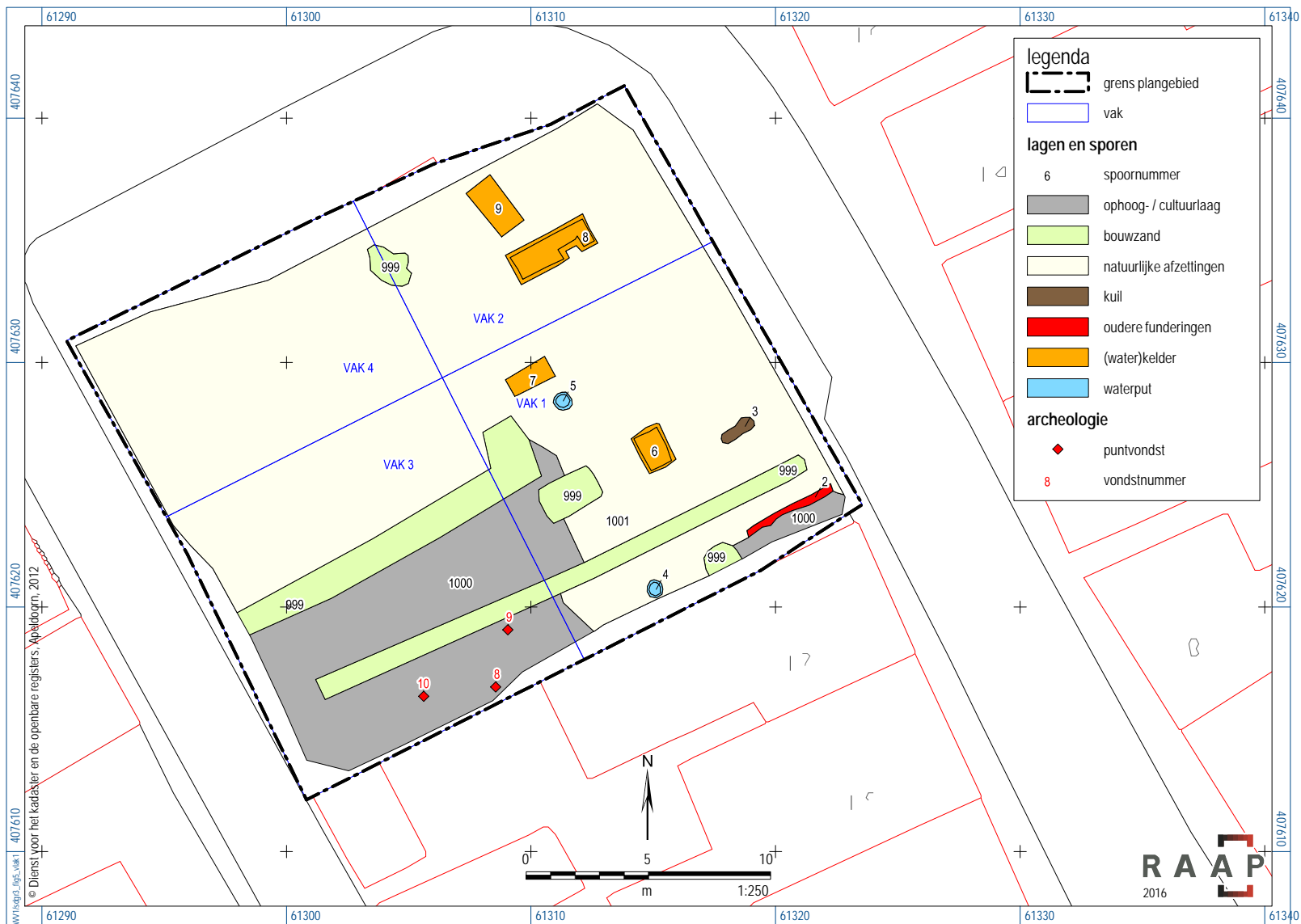
Figuur 2. Projectie van het plangebied (rode lijn) op de Kadastrale Minuut uit de periode 1811-1832 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).

Figuur 3. Impressie van het veldwerk.

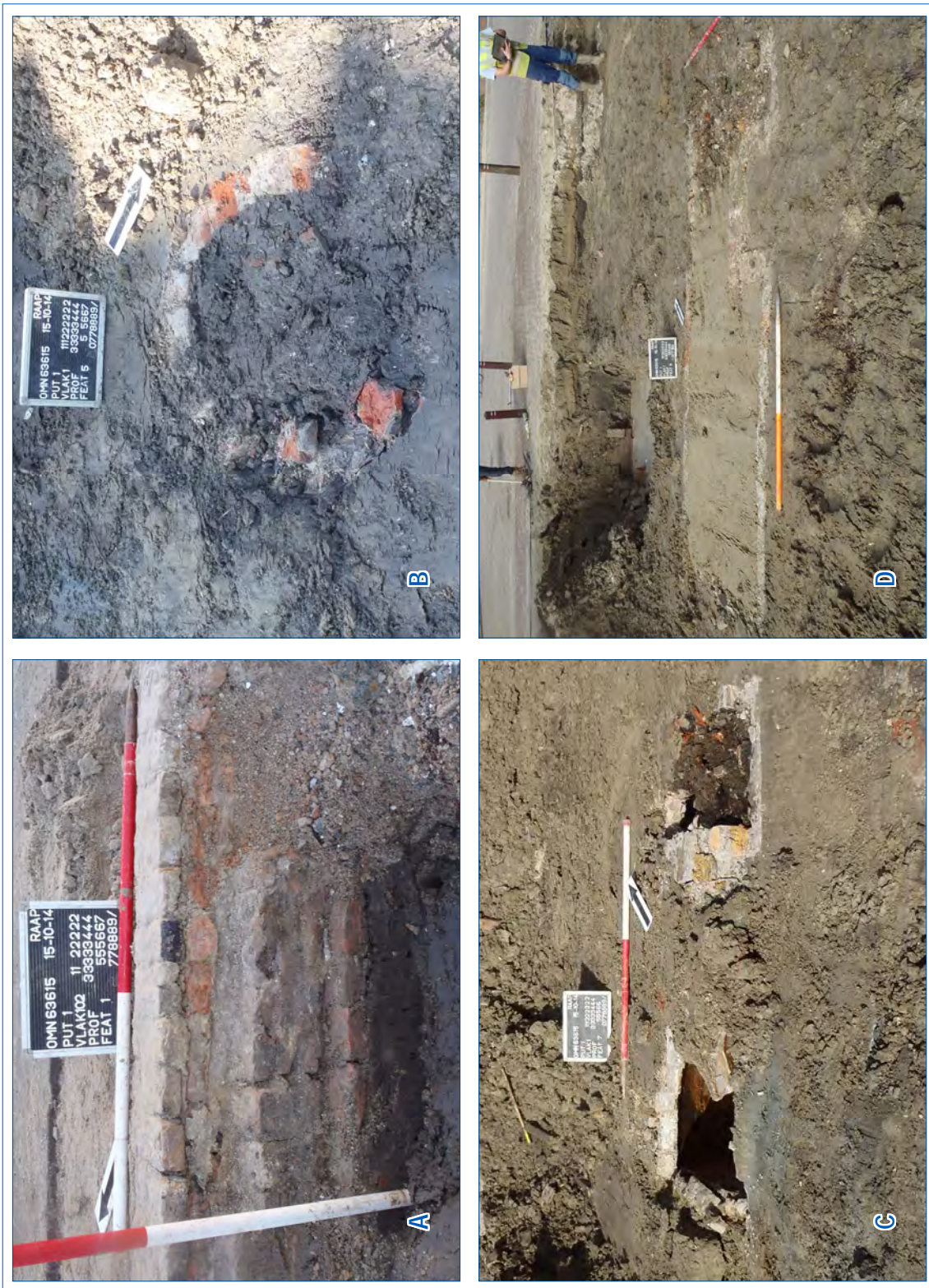
Figuur 4. Resultaten van de archeologische begeleiding, vlak 0.

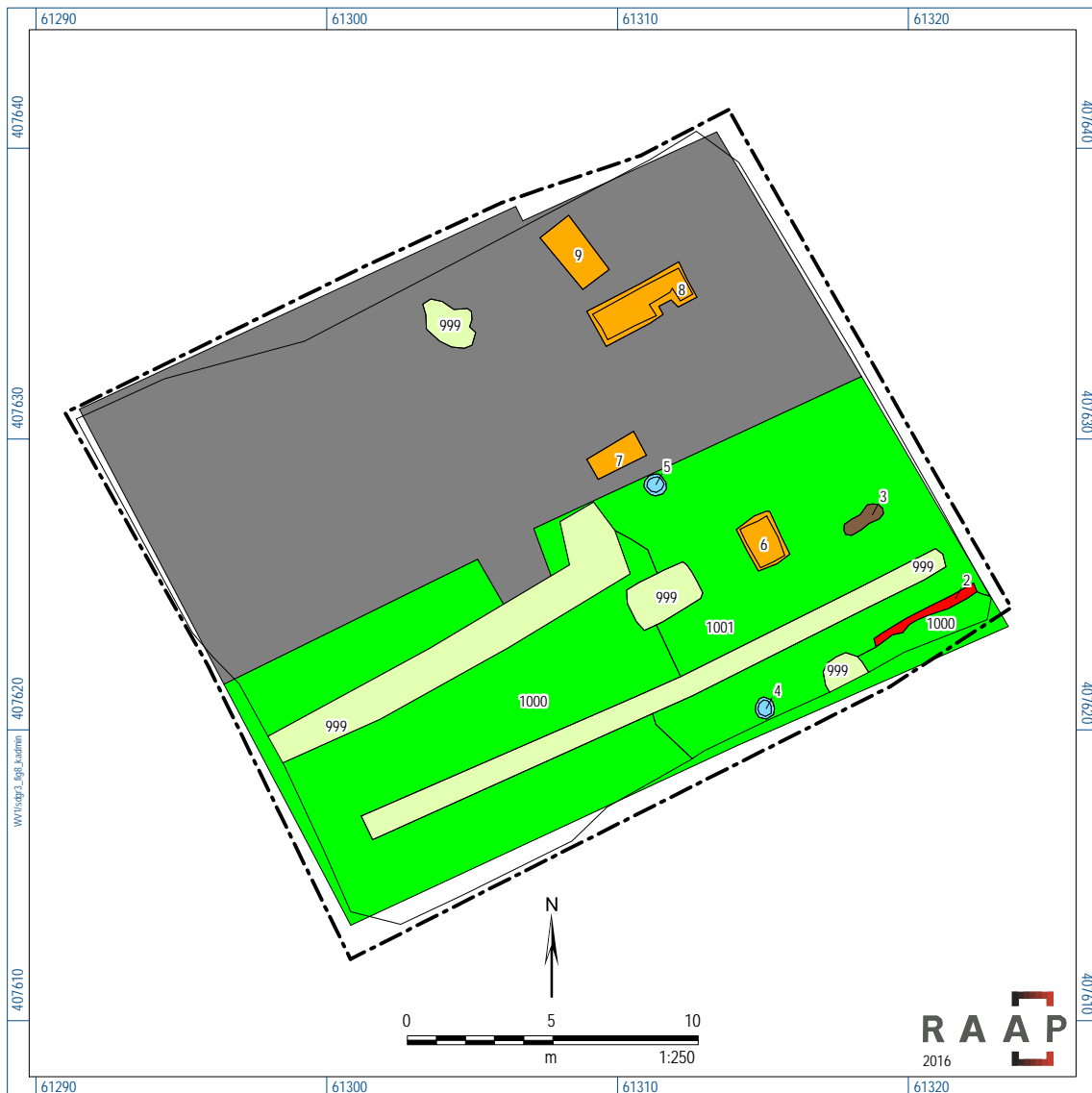
Figuur 5. Resultaten van de archeologische begeleiding, vlak 1.

Figuur 6. Het oostprofiel (vlak 102).

Figuur 7. Een selectie van de sporen aangetroffen tijdens de archeologische begeleiding: A. Spoor 1; B. Spoor 5; C. Spoor 7; D. Spoor 8.

Figuur 8. De resultaten van de archeologische begeleiding op de elementen van de Kadastrale Minuut met "huis en erf" (grijs) en "tuin" (groen) (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).